

Náčrt dejín barokovej školskej hry Spoločnosti Ježišovej v Prešove II.

Lukáš Kopas; lukas.kopas@gmail.com

Abstrakt: Predmetom autorovej štúdie je problematika dejín jezuitského školského divadla, ktoré sa v rokoch 1673 až 1773 rozvíjalo vo výsostne evanjelickom prostredí jedného z najvýznamnejších stredísk reformácie v Hornom Uhorsku a to v slobodnom kráľovskom meste Prešov. Štúdiá mapuje dejiny jezuitskej školskej hry v Prešove na pozadí dejín prešovského evanjelického kolégia, ktoré najmä vo svojej prvej dejinnej etape (1666 – 1711) zrkadlilo búrlivý zápas medzi habsburským absolutizmom a uhorskou stavovskou spoločnosťou, teda predovšetkým zápas medzi katolíckou a evanjelickou cirkvou. Imanentnou súčasťou štúdie je diferenciacia stodvadsiatich jezuitských školských predstavení podľa jednotlivých období rozvoja barokovej dramaticko-divadelnej produkcie jezuitov v meste Prešov a zároveň ich charakterizácia v intenciách dobových záznamov jezuitských kronikárov.

Kľúčové slová: Školská hra, Humanizmus a renesancia, Reformácia, Barok, Rekatolizácia, Jezuiti, Výchovno-vzdelávací systém, Kolégium.

Abstract: The aim of the author's paper is the issue of the history of Jesuit school theatre, that was developing during the years 1673 to 1773 in the highly protestant environment in the one of the most important reformation centres in Upper Hungary, namely in the independent royal city Prešov. The paper is focus on the history of Jesuit school play in Prešov in background history of Lutheran college in Prešov, that mostly in its first historical stage (1666 – 1711) reflected stormy struggle between Hungarian Habsburg absolutism and the estates company, that is mainly the struggle between catholic and protestant church. Immanent part of the paper is differentiation of one hundred and twenty Jesuit school plays according to individual periods of development of baroque – dramatic theatre production of Jesuits in the city of Prešov and its characterization along the lines of historical records of Jesuit chroniclers as well.

Keywords: School play, Humanism and Renaissance, Reformation, Baroque, Recatolization, Jesuits, Educational system, College.

K zrodu dejín školskej hry Spoločnosti Ježišovej v slobodnom kráľovskom meste Prešov došlo v nepokojnom období troch významných vojensko-politických zápasov barokovej éry, známych ako Vesselényiho sprisahanie, povstanie Imricha Thökölyho a povstanie Františka II. Rákócziho. Rozvoj jezuitského školského divadla v pôvodne protestantskom prostredí mesta Prešov sa od samých počiatkov spájal s dejinami prešovského evanjelického kolégia a bol ovplyvňovaný práve priebehom spomínaných bojov medzi uhorskými stavmi a absolutistickým panovníkom. Zatiaľ čo priebeh Vesselényiho sprisahania voviedol dejinný vývoj jezuitskej školskej hry v Prešove do etapy počiatkov (1673 – 1682), udalosti povstania Imricha Thökölyho ho prehupli do etapy prechodnej (1687 – 1707). Napokon, až priebeh povstania Františka II. Rákócziho spôsobil, že vývoj dejín barokového školského divadla Spoločnosti Ježišovej v Prešove dospel do svojej najväčkolepejšej etapy a to etapy etablovani a jezuitskej školskej hry v meste Prešov, ktorú ohraničujeme rokmi 1711 až 1773.

V súvislosti s povstaním Františka II. Rákócziho je potrebné zdôrazniť, že po počiatkových úspechoch kuruckého vojska pri obsadzovaní mesta Prešov došlo v novembri 1710 k jeho kapitulácii. Príčinou bolo vojnové vyčerpanie mesta, jeho hospodársky rozvrat a rovnako aj morová epidémia, ktorá tu vypukla v lete toho istého roku. Zmluva, ktorú prešovskí mešťania uzatvorili s cisárskym maršalom Hugom Virmondom zaručovala evanjelikom slobodu vyznania, vlastníctvo malého maďarského kostola a rovnako aj starej mestskej školy s kolégiom. Avšak podobne ako tomu bolo po povstaní Imricha Thökölyho, ani

tentokrát si protestanti neudržali v meste svoje výsady natrvalo. Vo februári 1711 oboznámil maršal Virmond mestský magistrát s nariadením grófa Jána Pálffyho, ktorý v mene Jozefa I. rozkázal všade reštituovať konfesijné pomery z obdobia pred vypuknutím povstania. Po osobnej návšteve Prešova prikázal Ján Pálffy nariadením z 30. septembra 1711 bezpodmienečné odovzdanie maďarského kostola, pôvodnej mestskej školy a napokon aj kolégia do správy katolíckej cirkvi. Študenti ústavu na tieto udalosti reagovali masívnou demoláciou všetkého zariadenia budovy kolégia a následkom ich počinu mohlo jezuitské gymnázium zahájiť v meste výučbu až po jej kompletnej rekonštrukcii, ku ktorej došlo koncom roka 1713 (Kónya 1997, s. 38-39).

V obnovení škole vynakladali jezuiti obrovské úsilie zamerané na zabezpečenie adekvátneho vybavenia divadla. Už v roku 1724 malo jezuitské gymnázium okrem auditória k dispozícii aj stálu divadelnú sálu, ktorej jezuitskí pedagógovia venovali mimoriadnu pozornosť. Dôsledná starostlivosť jezuitov o bezproblémový chod školského divadla sa prejavila napríklad v roku 1725, kedy členovia rehole zakúpili pre potreby divadelných predstavení kostým v hodnote 90 forintov (Staud 1986, s. 414) a rovnako to bolo aj v roku 1737, kedy pre divadlo zadovážili nie len nové kulisy či rôzne divadelné rekvizity, ale i japonské kostýmy červenej a žltej farby (Ruby 1890, s. 40).

Počas rekonštrukcie budovy kolégia v rokoch 1711 až 1713 našli jezuiti v divadelnej sále tabuľu, ktorá bola zavesená na priečelí javiska. Na tejto tabuľi bolo veľkými písmenami napísané: „*Pigritii condemnati*“, čo v preklade znamená „Odsúdenie Pigritia“. Ak vezmeme do úvahy fakt, že v roku 1707 došlo na prešovskom kolégiu k predvedeniu hry s názvom *Pigritius, scholarum hostis ad Caucasum deportatus* („Pigritius, nepriateľ školy, vyhnaný na Kaukaz“), v ktorej autor Ján Rezik stvárnil vyhnanie jezuitov z ústavu krátko po vypuknutí povstania Františka II. Rákócziho, môžeme túto tabuľu s najväčšou pravdepodobnosťou pokladať za jednu z divadelných rekvizít k uvedenej hre. Samotný nález inšpiroval jezuitských pedagógov k ambícii uviesť na pôde školy divadelnú hru, ktorá by bola reakciou na spomínané Rezikovo predstavenie a ktorá by zároveň verejne demonštrovala definitívne víťazstvo protireformácie v meste. To sa pedagógom Spoločnosti Ježišovej podarilo 31. júla 1713, t.j. na sviatok sv. Ignáca, kedy za veľkej účasti obyvateľov mesta Prešov predviedli ich študenti divadelné predstavenie s názvom *Triumphus Zelotis reducis olim sub nomine Pigritii exilio condemnati* („Triumf vracajúceho sa Zelota, kedysi odsúdeného pod menom Pigritius do vyhnanstva“) alebo skráteno *Zelotes reductus* („Návrat Zelota“) (Staud 1986, s. 416).

Z dobových záznamov vieme, že krátko po obnovení jezuitského gymnázia navštevovali prešovskí mešťania katolícke školské predstavenia s veľkou obľubou. Podľa jezuitského kronikára k ich spokojnosti v tomto období prispela aj akási neznáma divadelná hra, ktorú si v roku 1716 pripravili žiaci gramatickej a syntaktickej triedy. V roku 1717 predviedli študenti rétorickej triedy hru o poľskom kráľovi a transylvánskom vojvodovi Štefanovi Báthorym, ktorá nesie rovnomenný názov *Stephanus Bathorius* („Štefan Báthory“). Jej hlavný námet spočíval v Báthoryho potlačení vojenskej expanzie Osmanskej ríše do Uhorska. V tom istom roku predstavili žiaci syntaktickej triedy prešovskému publiku hru *Bonifacius comes* („Gróf Bonifác“), pri predvedení ktorej zohrali popri klasickom prednese textu veľmi dôležitú úlohu aj hudobné výstupy. Dobový kronikársky záznam nám o tomto predstavení prezrádza, že v ňom neboli zhudobnené iba medzihry s prológom a epilógom, ale podľa všetkého aj jednotlivé dejstvá. V tomto roku sa na jezuitskom gymnázium odohrali ešte dve divadelné predstavenia a to pri príležitosti ukončenia školského roka. Ich názvy žiaľ nepoznáme. S istotou však vieme, že boli prešovskému publiku predstavené v nemeckom, maďarskom a čiastočne aj v slovenskom jazyku. V roku 1718 sa veľkej účasti prešovských mešťanov tešilo aj akási neznáma divadelné predstavenie, ktoré so svojimi žiakmi nacvičili učitelia gramatickej a syntaktickej triedy. O rok neskôr, teda v roku 1719 bola počas fašiangov na

jezuitskom gymnáziu popri obvyklých školských deklamáciách predvedená i klasická veselohra s obľúbenou postavou Bakcha. Išlo o tzv. *Actio Bacchanalistica* („Bakchanálie“) (Staud 1986, s. 414).

Vo fašiangovom období nasledujúceho roka, t.j. roka 1720 došlo na jezuitskom gymnáziu k opätovnému uvedeniu veselohry *Actio Bacchanalistica* („Bakchanálie“), po ktorej nasledovala hra *Extrema gaudii luctus occupat* („Najvyššia radosť sa zmocňuje smútku“). Obidva predstavenia si pripravili študenti rétorickej a poetickej triedy. V tomto roku prešovskí jezuiti so svojimi žiakmi nacvičili ešte dve hry. Jednou z nich bola hra *Innocentia bis coronata Venceslaus a fratre Boleslao a throno sublatu sed martyrii corona decoratus* („Dvakrát korunovaná nevinnosť alebo Václav zvrhnutý z trónu bratom Boleslavom, ale ozdobený korunou mučeníka“), ktorá tematicky vychádza z českých dejín a ktorú v mesiaci jún slávnostne predviedli žiaci gramatickej a syntaktickej triedy. Druhou bola hra s názvom *Ars semper gaudendi* („Umenie vždy hodné chvály“), ktorú si pod vedením svojich učiteľov pripravili žiaci najnižšej, teda alfabetickej triedy. K samotnému uvedeniu hry, ktorá mala stvárniť význam mravných cností v živote mladých ľudí napokon kvôli požiaru vôbec nedošlo (Takács 1937, s. 52-53).

V roku 1721 predviedli študenti rétorickej triedy vo fašiangovom období známu veselohru o Bakchovi, t.j. *Acta Bacchanalistica* („Bakchanálie“) a následne, pri príležitosti sviatku sv. Ignáca hru *Pesthiensis commissio* („Peštianské zasadanie“). V spomínanej hre žiaci stvárnilí priebeh zhromaždenia, na ktorom sa prítomní veriaci zaoberali otázkami viery. Krátko po sviatku sv. Ignáca, keď už klimatické podmienky umožňovali variovanie divadelného priestoru, uviedli jezuitskí pedagógovia neznáme divadelné predstavenie mimo priestorov divadelnej sály jezuitského gymnázia. Toto predstavenie si pripravili so žiakmi gramatickej a syntaktickej triedy. Zaujímavosťou je, že kvôli náhlej zmene počasia sa jeho začiatok musel odložiť a diváci sa ho dočkali až podvečer. V roku 1722 predstavili prešovskí žiaci miestnemu publiku veselohru s názvom *Bacchus ex eremo revertens* („Bakchus vracajúci sa zo samoty“), po ktorej v tom istom roku predviedli mravoučnú hru *Stoliphi temulentia castigata* („Stolipovo karhanie opilstva“), zameranú na upevnenie morálky obyvateľov mesta Prešov. Poslednou hrou, ktorú prešovskí žiaci v tomto roku predviedli bola veselohra *De rectis et obliquis institutum certamen* („Spor o spravodlivosti a zatajení nariadenia“). V nasledujúcom roku, teda v roku 1723 predstavili študenti gramatickej a syntaktickej triedy prešovskému publiku hru s názvom *Bellum sine vulnere* („Vojna bez zranení“), ktorej ústredným motívom sa stal spor zakladateľov mesta Delf o vrch Parnas. Pri príležitosti usporiadania akadémie na jezuitskom gymnáziu v priebehu tohto roka predviedli žiaci miestnemu publiku i deklamáciu s názvom *Pigritia ope diligentiae confusa* („Lenivosť zmätená prácou usilovnosti“) (Staud 1986, s. 418-419).

Z roku 1723 taktiež pochádza aj veľkonočná mravoučná hra, ktorú predviedli žiaci študentskej mariánskej kongregácie počas veľkopiatkovej flagelantskej procesie na mestskom námestí. Hra je typickým príkladom jezuitského dynamického divadla, ktoré bolo na našom území v období baroka veľmi rozšírené. Sprievod pri jednotlivých zastaveniach predvádzal dialogické scény štyroch živých obrazov stvárnajúcich zhodnotenie večných a nemenných uznesení Boha v kríži Krista. Prvý obraz pojednával o potrebe slúžiť Matke Božej skrz verejné príklady, druhý o potrebe nápravy ľudských prehreškov, tretí o potrebe upevňovania katolíckej cirkvi a štvrtý obraz pojednával o potrebe zveľadovania cirkevného majetku. Podobný charakter malo aj predstavenie z roku 1724, kedy počas veľkopiatkovej flagelantskej procesie predviedli študenti na mestskom námestí dialogické scény štyroch živých obrazov predstavujúcich Krista, ktorý stelesňoval štyri základné cnosti pred štyrmi súdmi a to pred Annášom múdrosť, pred Kaifášom veľkodušnosť, pred Herodesom sebaovládanie a napokon pred Pilátom spravodlivosť (Takács 1937, s. 56-58). V tomto roku pripravili prešovskí jezuiti so žiakmi gramatickej a syntaktickej triedy i veselohru o Bakchovej svadbe s Kuchyňou, ktorá má názov *Bacchi nuptiae* („Bakchová svadba“) a so žiakmi

začiatocníckej a gramatickej triedy hru s názvom *Virtus triumphans seu Beatus Stanislaus* („Vít'aziaca odvaha alebo Blažený Stanislav“), ktorej ústrednou témou bola obhajoba úlohy Spoločnosti Ježišovej vo svete. Na počesť nám neznámeho popredného člena Šarišskej stolice, ktorý bol v danom období významným mecénom prešovského jezuitského gymnázia predviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy 15. apríla 1725 hru s názvom *Parvum consortium in Jovino dilecto et Joannis discipulo* („Malé spoločenstvo v Jupiterovom zaľúbení a Jánovom žiakovi“). V roku 1726 nacvičili jezuitskí pedagógovia so žiakmi rétorickej a poetickej triedy hru o príklade úprimnej lásky rímskeho občana Alexa s názvom *Alexius civis romanus* („Alex, rímsky občan“) a vo fašiangovom období zasa veselohru *Metamorphosis farciminum* („Premeny klobásy“), ktorú si pripravili so žiakmi syntaktickej triedy. Ústrednou témou tejto veselohry je trpký osud známej postavy Bakcha, ktorému klobása meniac sa na škorpióna uštedrí až tisíc chorôb. Žiaci začiatocníckej triedy predviedli v tomto roku hru *Albertus a Ladislai fratris clementia victus* („Rozvážny život Alberta, Ladislavovho brata“). Rok 1727 je v súvislosti s dejinami jezuitského školského divadla v Prešove zaujímavý najmä tým, že v tomto období navštívili mesto žiaci z jednotlivých uhorských škôl, ktorí spolu so žiakmi prešovského jezuitského gymnázia spoločne predviedli akési bližšie neurčené divadelné predstavenie, po ktorom v tomto roku nasledovalo ešte jedno kolektívne predstavenie gyöngyöských a prešovských žiakov (Staud 1986, s. 420-421).

Na počesť nám neznámeho host'a si študenti prešovského jezuitského gymnázia v roku 1728 pripravili predstavenie s názvom *Imago virtutis et scientiae cuiuslibet hominis animam exorans* („Ideál odvahy a vedomosti, ktorý zdobí ľudskú dušu“). Spomínanú významnú osobnosť predstavenie s najväčšou pravdepodobnosťou príliš neoslovilo, keďže sa v jeho závere účinkujúcim neušla žiadna odmena. Aj z tohto dôvodu musela náklady spojené s realizáciou predstavenia uhradiť rezidencia (Ruby 1890, s. 38). 12. júna 1729 predviedli syntaxisti na jezuitskom gymnázii hru s názvom *Artaxerxes de Artabano triumphans* („Artaxerxes triumfujúci nad Artabanom“) (Petrik 1892, s. 11). O rok neskôr, teda v roku 1730 bola žiakmi gramatickej a syntaktickej triedy predstavená hra *Innocentiae de invidia victoria sive Ochus a carcere in thronum regium elevatus* („Vít'azstvo nevinnosti nad závist'ou alebo prepustenie Ochusa z väzenia a jeho dosadenie na kráľovský trón“) (Ruby 1890, s. 38-48).

Na počesť vrchného superiora rakúskej provincie Spoločnosti Ježišovej, ako aj satmárskeho podžupana Ladislava Kendeho predviedli žiaci začiatocníckej triedy jezuitského gymnázia v roku 1731 divadelnú hru s názvom *Valentinianus et Joannes scriba* („Valentinián a pisár Ján“), v ktorej stvárnili prirodzenú mužskú rivalitu medzi Valentiniánom a jeho pisárom Jánom. Ako tvrdí dobový kronikár, hra zožala u početného publika veľký úspech. Študenti dvoch najnižších tried, t.j. triedy alfabetickej a triedy začiatocníkov predviedli v roku 1732 hru s názvom *Palma fidei in Celsi adolescentuli martyrio* („Ruka dôvery v mučeníkovi, mladučkom Celsovi“). Počas fašiangov v roku 1733 si učitelia rétorickej a poetickej triedy pripravili so svojimi žiakmi veselohru s názvom *Genius eperjesinensis de Baccho nobili victoria triumphans* („Prešovský génius oslavujúci Bakchovo vít'azstvo“). Tohto predstavenia sa zúčastnila aj barónka Terézia Klobussiczka, ktorá v jeho závere štedro odmenila najlepších účinkujúcich žiakov (Ruby 1890, s. 38-60). V tomto roku bola v Prešove predvedená ešte jedna divadelná hra s názvom *Talio divino justitiae in barocco aulae regiae praefecto* („Odplata nebeskej spravodlivosti v barokovej kráľovskej správcovskej sieni“), ktorá vzišla z divadelných aktivít študentov gramatickej a syntaktickej triedy. Žiaci tých istých tried predviedli v roku 1734 dve divadelné predstavenia a to predstavenie s názvom *Divina providentia in Henrico Lupoldi comitis filio* („Svätá prozreteľnosť v synovi kniežat'a Leopolda, v Henrichovi“) a predstavenie *Virilis in divo Mammete puero constantia* („Vytrvalosť a mužnosť v detstve božského Mammeta“). V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1735 odohrali syntaxisti v divadelnej sále prešovského jezuitského gymnázia hru *Hymenaeus sacer sive Urania foedifraga* („Svätý Hymenaios alebo Uránia ničiaci škaredosť“), po ktorej v tomto roku nasledovala hra

s názvom *Jacobus et Justus* („Jakub a Justus“), stvárňujúca mučenícku smrť dvoch nevinných japonských chlapcov Jakuba a Justa, usmrtených kvôli svojej kresťanskej viere. Práve tento divadelný kus nacvičili žiaci začiatočníckej triedy (Staud 1986, s. 423-424).

Pri príležitosti usporiadania akadémie v roku 1737 predviedli študenti rétorickej a poetickej triedy v gymnaziálnom divadle tri deklamácie a síce deklamáciu s názvom *Mars Christianus Militem adversus juratum hostem suum sub signa legens* („Mars zhromažďujúci armádu proti svojmu nepriateľovi Kresťanovi“), deklamáciu *Bellona Sacra contra triplicem animae hostem sub vexillum crucis pugiles cogens* („Svätá Bellona, pod zástavou kríža zostavujúca vojsko proti trojitej duši nepriateľa“) a napokon deklamáciu *Nissa per Caesareos barbaro erepta jucunde exhibitia* („Nissa, cisármi ukradnutá barbarom“) (Staud 1986, s. 423-424). V závere spomínaného školského roka pripravilo 28 žiakov alfabetickej a začiatočníckej triedy divadelné predstavenie s názvom *Cosroes* („Kosros“). Z dobových záznamov sa dozvedáme, že všetci účinkujúci študenti boli za svoj výkon štedro odmenení (Ruby 1890, s. 40). Je potrebné zdôrazniť, že táto hra obsahovo čerpá z orientálnych dejín a zachytáva tragický príbeh perzského kráľa, ktorý kvôli svojej nerozvážnosti prichádza o oboch synov. V roku 1738 predviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy hru s námetom z antických dejín, v ktorej stvárnil príbeh o poslednom etruskom kráľovi Ríma menom Tarkvínus Spupný. Táto hra nesie rovnomenný názov a to *Tarquinius Superbus* („Tarkvínus Spupný“). O rok neskôr, teda v roku 1739 odohrali syntaxisti spolu so žiakmi gramatickej triedy predstavenie s názvom *Polydorus* („Polydorus“). V ňom stvárnil tému ľudského odvrátenia sa od viery a to prostredníctvom príbehu o tragickom osude hlavného hrdinu Polydora, ktorého Boh po neuposlušnutej výzve na prehodnotenie svojho hriešneho života predčasne povolal na druhý svet. Ďalšou hrou, ktorú v tomto roku predviedli žiaci alfabetickej a začiatočníckej triedy bola hra *Sanctus Cassianus martyr a propriis Discipulis crudeliter enectus* („Svätý mučeník Kasián, kruto zavraždený vlastnými žiakmi“). V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1740 odohrali študenti gramatickej a syntaktickej triedy hru *Lotherus de Humblo germano suo infelix victor* („Nešťastný víťaz Luther o svojom Nemcovi Humblovi“) a študenti dvoch najnižších tried hru *Violatio mandati de non edendis ficibus ab Justitore impositi in Ageroco et Melito* („Porušenie sudcovského zákazu konzumácie fig v Ageroku a Melite“). V roku 1741 boli na prešovskom jezuitskom gymnáziu predvedené dve hry. Prvou z nich bola hra s názvom *Broderus Jarmerici filium bipenni erutum et ad Summam in terris Majestatem evectum* („Broder, syn dvojkrídleho Jarmerika, ktorý bol povýšený a dosadený na najvyšší post v majestátnych krajinách“), ktorú tu so svojimi žiakmi uviedli učitelia gramatickej a syntaktickej triedy a druhou bola hra o mučeníckom živote sv. Efrena, ktorú si pod názvom *Sanctus Effreen* („Svätý Efren“) pripravili žiaci alfabetickej a začiatočníckej triedy. Tragédiu *Nicomedes Bithyniae rex* („Nikoméd, bithýnsky kráľ“) predstavili prešovskému publiku žiaci rétorickej a poetickej triedy v roku 1742 (Staud 1986, s. 424-426).

V roku 1744 predviedli žiaci jezuitského gymnázia akési neznáme divadelné predstavenie a o rok neskôr, teda v roku 1745 predstavenie, ktorého názov taktiež nepoznáme. S istotou však vieme, že k uvedeniu tohto predstavenia došlo pri príležitosti návštevy Prešova jágerským biskupom Františkom Barkóciom, ktorý bol v danom období významným mecénom umenia. V nasledujúcom roku, teda v roku 1746 bolo na jezuitskom gymnáziu v Prešove uvedené ďalšie divadelné predstavenie, ktorého názov však pre nás podobne ako v prípade predchádzajúcich dvoch predstavení ostáva doposiaľ neznámy (Staud 1986, s. 424-426).

V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1747 uviedli prešovskí jezuiti so svojimi študentmi v divadelnej sále gymnázia tri predstavenia. Išlo o veselohru *Schurdanus homo ruxex equestrem in ordinem recipi cupiens* („Zlodej Schurdánus, túžiaci dostať sa do jazdeckého stavu“), na príprave ktorej sa podieľali študenti rétorickej

a poetickej triedy, o hru *Aristides ab exilio revocatus Themistoclique reconciliat* („Aristides, Temistoklom znovu uznaný a povoláný z vyhnanstva“), pri predvedení ktorej sa iniciovali žiaci gramatickej a syntaktickej triedy a napokon o hru *Zosimus adolescens quaesitus a Patre frustra annos decem et repertus* („Dospievajúci Zosim, márne hľadaný otcom a nájdený o desať rokov“), ktorú miestnemu publiku predviedli študenti dvoch najnižších tried, teda triedy alfabetickej a začiatočnickej. V roku 1748 odohrali študenti rétorickej a poetickej triedy hru *Ornospades*, po ktorej v tom istom roku nasledovala hra syntaxistov a žiakov gramatickej triedy s názvom *Iberia conversa* („Obrátenie Ibérie“). Poslednou hrou prešovských študentov v tomto roku bola hra s názvom *Alginus temere Deum in certamen vocans et poenitens* („Algínus vyzývajúci k boju a kajúčne volajúci Boha“). Tú si pripravili žiaci alfabetickej a začiatočnickej triedy (Takáč 1937, s. 87-89).

V roku 1749 predviedli žiaci jezuitského gymnázia hru s názvom *Expugnatio Szigetbi* („Dobytie Szigetú“), po ktorej v danom roku nasledovali hry *Manares rex* („Kráľ Manares“) a *Adrianus Maximiniana tyrannidis Minister* („Adrián, pomocník tyrana Maximiniána“). Práve v poslednej z menovaných hier stvárnil študenti dvoch najnižších tried príbeh o nešťastnom spáde udalostí v živote Adriána a jeho synov, ktorí sa spoločne so svojim otcom napokon stali mučeníkmi (Staud 1986, s. 427-428). O rok neskôr, teda v roku 1750 nasledovalo v divadle jezuitského gymnázia uvedenie ďalších dvoch hier a to jednak hry s názvom *Manlius* („Manlius“), tematicky vychádzajúcej z dejín starovekého Ríma, ktorá vzišla z divadelných aktivít študentov gramatickej a syntaktickej triedy a jednak hry *Senacheribus pro filiis iratis victima cadens* („Senacherib nesúci obeť za nahnevaných synov“) s námetom z orientálnych asýrskych dejín, ktorú si pripravili študenti alfabetickej a začiatočnickej triedy. Počas fašiangového obdobia v roku 1751 si jezuitskí pedagógovia pripravili so žiakmi rétorickej a poetickej triedy veselohru s názvom *Festivitas Bacchi sale Plantino* („Bakchanálie“) (Takáč 1937, s. 93-95). V tom istom roku predviedli syntaxisti hru *Sanctus Gordianus pro fide Christi invictus athleta* („Svätý Gordián, vo viere Krista nepremožiteľný bojovník“) a študenti dvoch najnižších tried hru *Roboamus* („Roboam“) (Juharos 1933, s. 2). V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1752 bola na jezuitskom gymnáziu uvedená hra s názvom *Ibrahimus* („Ibrahim“), ktorú tu predviedli žiaci gramatickej a alfabetickej triedy. Počas tohto roka vzišla z pera profesorov alfabetickej a začiatočnickej triedy i hra s názvom *Adolescentuli liberandae Palaestinae cupidi* („Mladučkí chlapci túžiaci po oslobodení Palestíny“) (Staud 1986, s. 429-430).

Rok 1753 môžeme vo vzťahu k produkcii školských hier na prešovskom jezuitskom gymnáziu označiť za najplodnejší. Na tvorbe divadelných predstavení sa v tomto období nepodieľali len študenti rétorickej a poetickej triedy, ktorí tu v priebehu roka okrem dvoch deklamácií s názvom *Joramus versu Heroico* („Joramus proti Heroikovi“) a *Sedecias versu Heroico* („Sedeciáš proti Heroikovi“) predviedli aj jednu slávnostnú hru pri príležitosti ukončenia školského roka s názvom *Herodes in filios crudelis* („Herodes krutý voči synom“). Divadelne aktívni boli v tomto roku aj študenti gramatickej a syntaktickej triedy, ktorí prešovskému publiku predstavili hru s názvom *Paulus Aegyptius* („Pavol Egyptský“), kde stvárnil príbeh o pustovníckom živote hlavného predstaveného eremitov. Napokon, ani študenti alfabetickej a začiatočnickej triedy neostali v spomínanom roku pasívni a v gymnaziálnom divadle predviedli hru s názvom *Mutuuum odium fratrum Sabi et Hani* („Vzájomná nenávisť bratov Sabiho a Haniho“) (Staud 1986, s. 129-430).

Pri príležitosti slávnostného ukončenia školskej výučby v roku 1754 si študenti gramatickej a syntaktickej triedy pripravili hru s názvom *Clodoaldus* („Klodoald“). V tom istom roku odohrali študenti dvoch najnižších tried hru s názvom *Celsus* („Kelsus“) (Juharos 193, s. 2). Ukončenie školskej výučby v nasledujúcom roku, t.j. v roku 1755 sa nieslo v duchu slávnostného predstavenia žiakov rétorickej a poetickej triedy s názvom *Alexander cognomento Balam* („Alexander prezývaný Balam“). V ňom cez príbeh hlavného hrdinu menom Alexander, známeho aj pod menom Balam, ktorý svoje postavenie nadobudol

iba vďaka zločinu, keď násilne pripravil Demetria o jeho kráľovské žezlo, trón a celé kráľovstvo, stvárnili prešovskí študenti tému nestálosti ľudského úspechu založeného na klamstve. V tom istom roku nacvičili jezuiti so žiakmi gramatickej a syntaktickej triedy hru *Innocentia triumpharæ Cocini regis filii vindicata* („Vít'aziaca nevinnosť požadujúca kráľovského syna Kokina“) a so žiakmi alfabetickej a začiatočnickej triedy hru *Hermogildus* („Hermogild“). Aktuálny námet poslednej z menovaných hier pochádzal z prostredia portugalského kráľovstva a zachytával príbeh o kráľovi Karolovi IV., ktorý bol falošne obvinený a následne odsúdený na trest smrti upálením, avšak ktorého Boh pre jeho nevinnosť zachránil od nebezpečenstva. V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1756 sprevádzalo slávnostné ukončenie školského roka divadelné predstavenie študentov rétorickej a poetickej triedy s názvom *Ozofernis ingrata aiens* („Nevďačnica Ozofernis“) a počas spomínaného kalendárneho roka bola v gymnaziálnom divadle uvedená i hra syntaxistov s názvom *Medus* („Medúza“) a rovnako aj hra žiakov začiatočnickej triedy s názvom *Aphamius* („Afamius“). V roku 1757 predstavili syntaxisti prešovskému publiku divadelnú hru *Darius a patre Artaxerxe neci addictus* („Dárius odsúdený na smrť otcom Artaxerxom“) a v tom istom roku predviedli študenti alfabetickej a začiatočnickej triedy hru *Constantii Christiani invicta constantia* („Nepremožiteľná vytrvalosť kresťanskej nemennosti“). O rok neskôr, t.j. v roku 1758 sa na uvedení dvoch školských hier v gymnaziálnom divadle podieľali najmä žiaci gramatickej triedy, ktorí najsamprv so spolužiakmi z triedy syntaktickej pripravili predstavenie s názvom *Demetrius* („Demetrius“) a následne so spolužiakmi z alfabetickej triedy mravoučnú divadelnú hru *Dromulus* („Dromulus“), v ktorej poukázali na negatívnu stránku požívania nadmerného množstva alkoholu v spoločnosti. V roku 1759 predviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy hru s názvom *Moses ex Aegypto fugiens* („Mojžiš unikajúci z Egypta“) a žiaci dvoch najnižších tried krátko pred koncom školského roka hru *Hector* („Hektor“) (Staud 1986, s. 429-430).

V roku 1760 bola na jezuitskom gymnáziu uvedená iba jedna školská hra a to hra s názvom *Aristotimus throno dejectus* („Aristotimus vyhnaný z trónu“), ktorú si nacvičili žiaci alfabetickej a syntaktickej triedy. Žiaci najnižších tried si o rok neskôr, teda v roku 1761 pripravili hru o slávnostnom príchode posledného loďstva gótskeho kráľa Totilu do Neapola s názvom *Totila Gothorum rex* („Totila, gótsky kráľ“) a v závere školského roka predviedli žiaci gramatickej a syntaktickej triedy hru s názvom *Mahometes IV. in imperio stabilitus* („Mahomet IV. vo večnom kráľovstve“). V roku 1762 uviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy v školskom divadle historickú hru z obdobia rímskeho cisárstva s názvom *Gratianus Caesar* („Cisár Gracián“), v ktorej stvárnili dejinný príbeh o sprisahaní proti cisárovi Graciánovi. V tom istom roku tu žiaci alfabetickej a začiatočnickej triedy uviedli hru o mučeníckej smrti Justína, ktorý bol kvôli svojmu katolíckemu vierovyznaniu zavraždený Japoncami. Hra mala názov *Justinus* („Justín“). Pri príležitosti slávnostného ukončenia školskej výučby v roku 1763 predviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy akúsi bližšie neurčenú divadelnú exhibíciu pre divákov, po ktorej v tomto roku nasledovalo ešte divadelné predstavenie žiakov alfabetickej a začiatočnickej triedy s názvom *Hormisdas Persarum rex* („Hormisdas, perzský kráľ“). V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1764 predstavili žiaci najnižších tried súdobému publiku divadelnú hru s názvom *Taxilas et Caeno* („Stromček a Blato“) a žiaci gramatickej a syntaktickej triedy počas slávnostného ukončenia školského roka hru *Corbis et Orsua* („Kôš a Začiatky“). O rok neskôr, teda v roku 1765 uviedli jezuitskí učitelia so žiakmi dvoch najnižších tried v gymnaziálnom divadle hru *Mors Polydori* („Polydorová smrť“), ktorá tematicky vychádza z gréckej mytológie a ktorej ústredným motívom je smrť gréckeho panovníka Polydora, zavraždeného tráckym kráľom Polymnestrom. Ukončenie školskej výučby v roku 1766 sprevádzalo slávnostné predstavenie študentov alfabetickej a začiatočnickej triedy s názvom *Antiochus a Tryphone oppressus* („Antiochus zničený Tryfónom“). Išlo o predstavenie s námetom z orientálnych dejín, v ktorom žiaci stvárnili príbeh víťazstva Tryfóna nad Antiochom počas ich vzájomného mocenského zápasenia o upevnenie moci v Sýrii (Staud 1986, s. 430-434).

Pri rovnakej príležitosti uviedli žiaci dvoch najnižších tried v nasledujúcom roku, t.j. v roku 1767 slávnostné predstavenie s názvom *Achemenes agnitus* („Vypátraný Achemen“) a v priebehu tohto istého roka predviedli študenti gramatickej a syntaktickej triedy hru o sv. Genovéve, ktorá mala rovnaký názov a síce *Genoveva* („Genovéva“). V roku 1768 predstavili syntaxisti spolu so študentmi gramatickej triedy prešovskému publiku divadelnú hru s názvom *Alexander Syriae throno deturbatus* („Alexander zvrhnutý zo sýrskeho trónu“), po ktorej v tomto roku nasledovala aj hra z pera profesorov alfabetической a začiatocnickej triedy s názvom *Victor sub ausanis nomine* („Vít'az pod asuánskym menom“). V nasledujúcom roku, t.j. v roku 1769 predviedli žiaci gramatickej a syntaktickej triedy veselohru *Hegesippus Atheniensis* („Hegesip Aténsky“), ktorá podľa dobového kronikára zožala u prešovského publika veľký úspech. O rok neskôr, teda v roku 1770 si syntaxisti spolu so svojimi spolužiakmi z gramatickej triedy nacvičili hru *Philippus Macedo* („Filip Macedónsky“) a žiaci dvoch najnižších tried hru *Cuno sub nomine Alboini* („Kuno pod menom Alboin“). V roku 1771 uviedli žiaci začiatocnickej triedy na jezuitskom gymnáziu slávnostné predstavenie pri príležitosti ukončenia školského roka s názvom *Casimirus Poloniae princeps* („Kazimír, poľský kráľ“). Nuž a napokon, posledným školským divadelným predstavením obdobia baroka v slobodnom kráľovskom meste Prešov, ktorým sa éra jezuitskej školskej hry v meste definitívne skončila bolo predstavenie s názvom *Pyrrhus a suis ex exilio ad thronum paternum evocatus* („Pyrrhus povolaný z vyhnanstva na otcovský trón“). Toto predstavenie predviedli na gymnáziu Spoločnosti Ježišovej študenti začiatocnickej triedy v roku 1772 (Takáč 1937, s. 126-133).

Ako vidieť, za celé jedno storočie dejinného vývoja jezuitskej školskej hry v slobodnom kráľovskom meste Prešov došlo na prešovskom kolégiu k uvedeniu stodvadsiatich školských predstavení, na základe čoho môžeme skonštatovať, že jezuitská školská hra predstavovala v období baroka prevládajúci element v náboženskej dramaticko-divadelnej produkcii mesta Prešov. Podobne ako v iných mestách Horného Uhorska, aj v Prešove uvádzali jezuiti v druhej polovici 17. a rovnako i v 18. storočí divadelné predstavenia najmä pri príležitosti konca školského roka, významných sviatkov a vzácných návštev. Pravdou však ostáva, že v období baroka sa v meste hrávalo aj počas fašiangov, Veľkej noci, Vianoc a rovnako i v priebehu školského roka. Spomedzi jednotlivých žánrov jezuitských školských drám tu prevládala tragédia a veselohra. Látku tragédii tvorili najmä starozákonné a novozákonné výjavy, ktoré boli vkladané do pôstnych hier, vianočných hier a taktiež do hier spojených napr. so sviatkom Božieho tela. Rovnako to boli i výjavy zo života svätých či starokresťanských mučeníkov a v neposlednom rade aj námety z dejín orientálnych národov, z gréckych a rímskych dejín, ako aj z uhorských dejín a dejín slovanských národov. Tematika veselohier, ktoré sa v meste hrávali predovšetkým počas fašiangov vychádzala zo súvekeho života a jej kriticko-satirické zameranie bolo orientované predovšetkým na morálne nedostatky súdobej spoločnosti. Na záver možno dodať, že všetky školské hry, ktoré boli v rokoch 1673 – 1773 predvedené v slobodnom kráľovskom meste Prešov sledovali predovšetkým mravoučné, vieroučné, nábožensko-propagačné a pedagogicko-didaktické ciele.

Literatúra:

- [1] CESNAKOVÁ – MICHALCOVÁ, M. 1967a. Divadelný život na prešovskom kolégiu. In: Sedlák, I. (eds.): *Prešovské kolégium v slovenských dejinách*. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo 1967, s. 261 – 269.
- [2] CESNAKOVÁ – MICHALCOVÁ, M. 1967b. Divadlo na Slovensku v období feudalizmu (12. – 18. storočie). In: CESNAKOVÁ – MICHALCOVÁ, M. eds. *Kapitoly z dejín slovenského divadla: Od najstarších čias po realizmus*. Bratislava: SAV, s. 11 – 183.

- [3] CESNAKOVÁ – MICHALCOVÁ, M. 2004. Z divadelnej minulosti na Slovensku. Bratislava: Divadelný ústav.
- [4] CESNAKOVÁ – MICHALCOVÁ, M. 1997. Z divadelných počiatkov na Slovensku. Bratislava: Národné divadelné centrum.
- [5] DUPKALA, R. 1999. Prešovská škola. Prešov: ManaCon.
- [6] HIMIČ, P. 1997. Divadelná kultúra na prešovskom kolégiu (Poznámky k faktografii). In: KÓNYA, P. – MATLOVIČ, R. eds. Prešovské evanjelické kolégium, jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, s. 129 – 136.
- [7] HOZA, Š. 1937. Najstaršie začiatky drámy a mystéria na Slovensku. In. Naše divadlo. č. 6, 83 – 92.
- [8] CHMELKO, A. 1971. Divadlo na východnom Slovensku. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo.
- [9] JUHAROS, F. 1933. A magyarországi jezsuita iskoladrámák története. Szeged: Magyar Irodalomtörténeti Intézet.
- [10] KARŠAI, F. 1967. Prešovské kolégium v dejinách pedagogiky. In. SEDLÁK, I. eds. Prešovské kolégium v slovenských dejinách. Košice: Východoslovenské vydavateľstvo, s. 41 – 67.
- [11] KOMINAREC, I. – REPEL, M. 2003. Prešovské evanjelické kolégium a jeho osobnosti. Prešov: Prešovská univerzita.
- [12] KÓNYA, P. 1998. Prešovské evanjelické kolégium v období protireformácie (1670 – 1705). In. DUPKALA, R. ed. Prešovské evanjelické kolégium v kontextoch európskeho historického a filozofického vývinu. Prešov: ManaCon, s. 81 – 102.
- [13] KÓNYA, P. 1997. Prešovské evanjelické kolégium v politických zápasoch konca 17. a začiatku 18. storočia. In. KÓNYA, P. – MATLOVIČ, R. eds. Prešovské evanjelické kolégium, jeho miesto a význam v kultúrnych dejinách strednej Európy. Prešov: Biskupský úrad Východného dištriktu Evanjelickej cirkvi a.v. na Slovensku, s. 21 – 44.
- [14] KRAPKA, E. 1990. Dejiny Spoločnosti Ježišovej na Slovensku. Cambridge: Dobrá kniha.
- [15] LAZAR, E. 1980. Dvojité básnický akt Petra Einsenberga. In. Slovenské divadlo. č. 1, s. 117 – 137.
- [16] MIŠIANIK, J. 1958. Dejiny staršej slovenskej literatúry. Bratislava: SAV.
- [17] PAŠTEKA, J. 1993. K trnavskej tradícii jezuitského barokového divadla: Niekoľko poznámok na okraj veľkej témy. In. Slovenské divadlo. č. 3, s. 227 – 259.
- [18] PETRIK, G. 1892. *Magyarország Bibliographiája 1712 – 1860. Zv. IV.* Budapest: Pallas Részvénytársaság Nyomdája.
- [19] PORT, J. 1975. Inscenačný princíp prešovskej novoročnej hry o troch daroch mudrcov z východu z roku 1651. In. Slovenské divadlo. č. 2, s. 268 – 286.
- [20] RUBY, J. 1890. *Az eperjesi Kir. Kath. Főgymnasium története 1673 – 1890.* Eperjes: Kósch Árpád Könyvnyomdája.
- [21] STAUD, G. 1886. *A magyarországi jezsuita iskolai színjátékok forrásai 1561–1773. Zv. II.* Budapest: A Magyar Tudományos Akadémia.
- [22] TAKÁCS, J. 1937. *A jezsuita iskoladráma (1581 – 1773). Zv. II.* Budapest: Korda Részvénytársaság Nyomdája 1937.

- [23] ŽILKA, J. 1967. Prešovské Kolégium 1667 – 1918. In. LAZAR, E. ed. Pamätnica prešovského kolégia 1667 – 1967. Prešov: Mestský národný výbor, s. 7 – 22.

Mgr. Lukáš Kopas
absolvent
FF PU v Prešove
lukas.kopas@gmail.com

---

www.casopisespes.sk
